

O POETA ANTÓN TOVAR E O MAR DA LANZADA

Por: Patricia Arias Chachero

Antón Tovar (Rairiz de Veiga, 1921- Ourense, 2004), o poeta do desacougo e un dos maiores –e mellores- representantes do que se ten dado en chamar a Promoción de Enlace na poesía galega de posguerra, frecuentou durante anos o mar da Lanzada. Froito destas estancias, en 1964, publicou o seu terceiro poemario en castelán, titulado precisamente *La Lanzada. Versos hacia el mar*¹. En *Conversas con un vello revoltado* (Galaxia, 2005), a longa entrevista que lle concedeu ao xornalista Xosé Manuel Del Caño, confésalle:

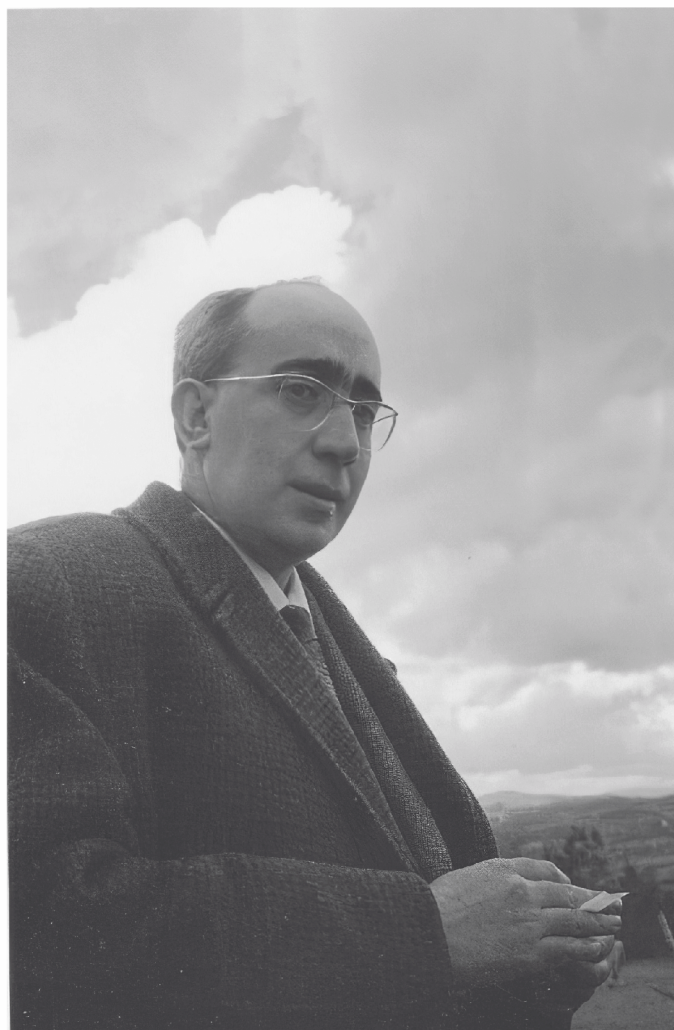
Este libro editeino tamén pola miña conta. Claro, poucos exemplares. Os da imprenta metéron a pata nun poema longo. A primeira edición ten moitas erratas. En resumo *La Lanzada* é un libro sobre a praia e o mar. Cara ó final do volume aparecen catro poesías en galego, traducidas ao castelán.

O libro foi escrito en varios veráns nos que eu ía á Lanzada. Parabamos dous nun bar, o Garabal de Santiago e mais eu. Viñan pola mañá nun autobús os do Grove, marchaban ás dúas, e xa quedaba totalmente libre a praia.

No prólogo que abre a primeira edición deste poemario explica que as composicións foron escritas ao longo de bastantes anos e que foi “chapodado” o conxunto, excluindo del “poemas o párrafos que sólo a mi intimidad solitaria concernían”. Efectivamente, o traballo resultante contén composicións moi anteriores ao 64. Son poemas que se remontan, cando menos, a 1958 pois no verán dese ano data “Un recuerdo de D. Florentino López Cuevillas”. Texto que non encaixa demasiado ben no conxunto pero que inclúe coa conciencia de estar rendendo xusta homenaxe ao amigo ourensán que, moi probablemente, acababa de falecer cando se rematou o poema. Cómpre ter presente que Cuevillas morreu no mes de xullo do 58 e que o esteo da Xeración Nós e o poeta que aquí nos ocupa foron, ademais de grandes amigos, compañeiros de traballo na Facenda ourensá.

No prólogo de *La Lanzada* explica tamén a quen vai dirixido:

Quiero que mi pequeño libro sea para todos: para el tullido que pide limosna a los turistas apoyado contra la soledad desolada de una roca, para los pescadores que arriesgan sus vidas en la mar turbulenta, para los canteros que se afanan en los pinares bajo el sol y la lluvia. Primero para éstos. Después, para los veraneantes, para todos mis amigos de La Lanzada. Empezando por el buen Gustavo, mi amigo Gustavo García, en cuyo Bar se venderá. Y terminando incluso, por cualquier piratón que pueda aparecer por la playa. ¿Por qué no? Al fin y al cabo, es una raza a extinguir y hay que tener piedad también con ella.

¹ *La Lanzada. Versos hacia el mar*, Ourense, La editora comercial, 1964. As citas deste artigo están tomadas do volume *Poesía en castellano (1955-1973)* publicado polo Servizo de Publicacións da Deputación de Ourense en 1987.

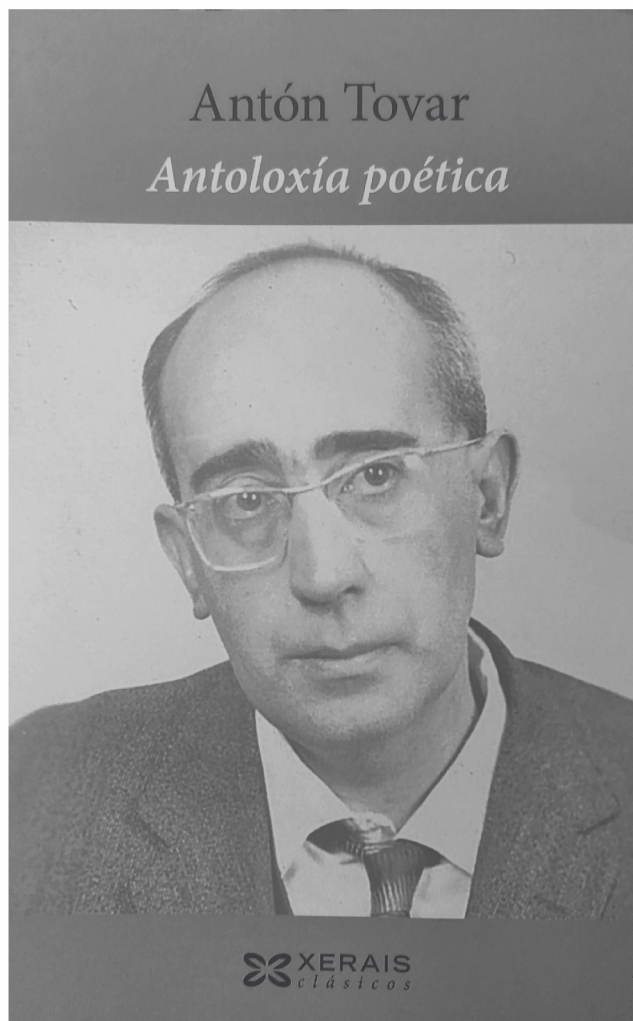
Explícanos Antón Mascato que Gustavo García foi, durante anos, o propietario do establecemento que inda hoxe está nunha das puntas da Lanzada, na máis próxima ao Grove. Parece probable que Antón Tovar vivise alí mesmo pois ofrecía a posibilidade de pousada.

O poeta refúxiase no Grove tras superar unha dura enfermidade que o obrigara a ingresar nun sanatorio de saúde mental. A praia, o mar e o descanso que ambos representan, convértense no símbolo lírico da curación. Cando Del Caño lle pregunta polo significado da lugar, o poeta responde sen dubidar que a longa praia representa para el “a soidade, a forza e o misterio do mar” e engade “aquilo impresionábame”. Explica a continuación o contido de parte dos poemas do libro:

O primeiro poema é “Su rumor”. Falo do murmurio do mar [...]. “Desde el monte” lembra as longas camiñadas que facía por alí. Estou nun monte, por riba da Lanzada, mirando a paisaxe. Reparo en todo o que se ve. “Los nombres de las islas” fala de Ons, Oncela, Cíes, “Sálvora y su espinazo/ erguido de ballena”. “Paseo” conta como percorría o longo areal [...]. Noutro poema describo como “Duermo con el rumor del mar/ abierto en mi ventana./ Por ella viene el mar,/ la estrella, el pez, las algas./ Tengo el sueño poblado/ de submarinas plazas,/ de calles sumergidas. “Atalaya” explica xa nos primeiros versos que estou sentado nun penedo, no cume dun monte, mirando a paisaxe. En “Puede ser”, que dá comezo á segunda parte, falo de Deus. “Luna en el mar” lembra unhas rapaciñas que viñan de Santiago, tocaban a guitarra e chamábanme a min daquela “señor”. En “Es una nube” falo do mar, no que eu desexaría encontrar a Deus. Imposible. É unha nube. “Mar de nada” reflicte a procura de respostas no mar, que non atopo”.

“Mar de nada”, a composición mencionada, remata así:

Yo –perdonadme- yo,
 como la mar, también
 acepto mis mareas.
 Un día el mar es un amigo,
 otro día una madre
 callada y solitaria y triste,
 otro día, el pañuelo de Dios,
 y al final, otro día,
 el mar es sólo agua.

La Lanzada. Versos hacia el mar reúne un total de 31 poemas agrupados en diferentes apartados. A través deles o autor procura debuxar unha sorte de mosaico sobre a realidade do lugar. A paisaxe, o mar, o ceo, o aire e a xeografía están moi presentes. Tamén os veraneantes e as actividades que lles son propias, a música da guitarra, os paseos, o descanso nocturno, os baños... As gaivotas, as cunchas, a ermida da Lanzada e mesmo os bois que, nun dos poemas, chegan á praia para realizar tarefas diversas. Todo peneirado pola interpretación lírica do home anguriado, do poeta torturado.

En “Los nombres de las islas”, concreta a xeografía da que fala. Non é a única vez que o fai. A composición remata así:

Ir seguindo a lo lejos,
entre paredes hondas
donde mi angustia sueña
el ritmo de las olas.
Las Cíes, Ons...
pinares de la Toja,
Sálvora y San Vicente,
la ermita, la Barrosa...

La Lanzada, un libro hoxe de non moi doada consulta pois non existen moitas reedicións, inclúe ademais poemas escritos tanto en galego como en castelán. Son “Ollos”, “Soio o sol” e “O pan”. O propio poeta será quen, de novo, nos explique o seu contido:

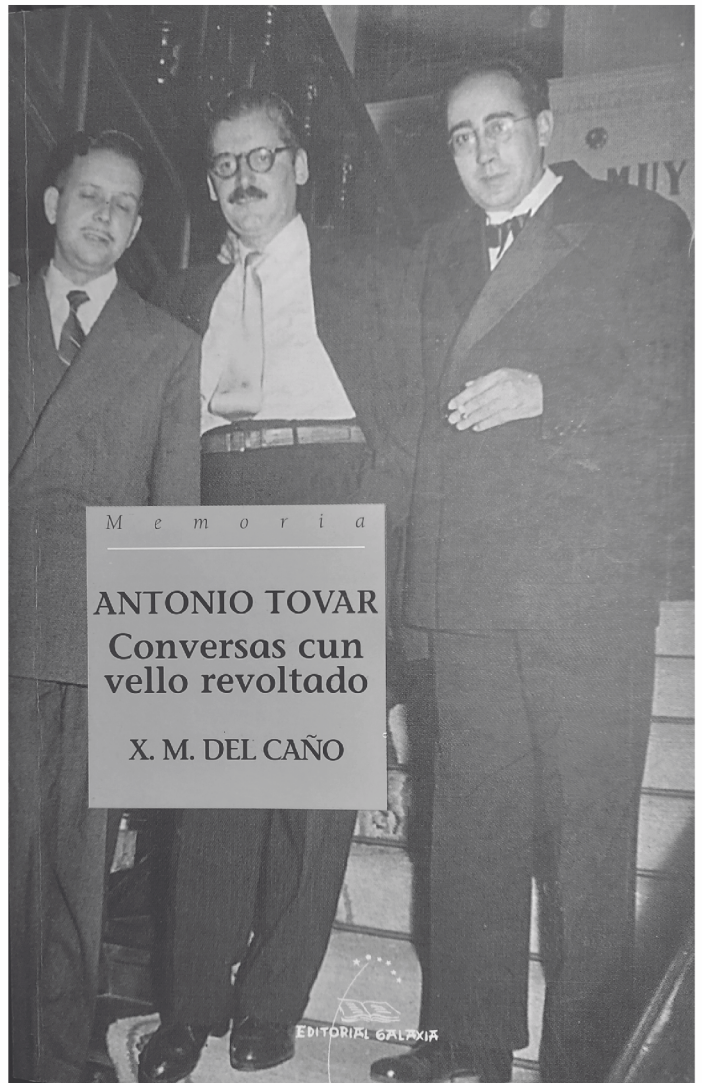
“Ollos” está dedicado a unha moza escocesa que apareceu por alí.”Na sexta parte hai un soneto sobre a morte e dúas décimas. O poemario remata cunha poesía a unha caracola que leva para Ourense cando marcha da Lanzada.

En *Diario íntimo dun vello revoltado* (Galaxia, 2001), na entrada correspondente ao 17 de xaneiro de 1996, Tovar asocia A Lanzada á súa patria natal, A Limia. Di así:

Kant impresionábase moito diante do ceo cheo de estrelas e tamén se impresionaba diante do espectáculo vago, digo eu, da lei moral. Eu teño contemplado as estrelas na Limia e na Lanzada, silenciosas, caladas, noxentas ó cabo. Teño escritos poemas sobre este tema.

En 1968, catro anos despois da aparición do libro, Tovar coñece á monfortina Tucha Mirayo. Ela converterase decontado non só na súa compañeira senón tamén na súa musa. Tucha representa o descanso, vólvese refuxio amoroso. Casan ao pouco e instálanse uns días na Lanzada en viaxe de noivos. A praia, o mar, a terra, transfórmanse entón en cómplices da felicidade da parella. A Lanzada xa non é só o lugar da tranquilidade e da curación, tórnase o espazo fermoso que acolle e comparte a felicidade dos amantes.

En 1971 Antón Tovar dedícalle a Tucha *O vento no teu colo* (*Poemas a Tucha*) inédito ata 1974, en que Xesús Alonso Montero, amigo íntimo do poeta e un dos seus máximos valedores, o inclúa na *Poesía galega completa* que preparou para a madrileña editorial Akal. Neste singular volume, non alleo á poesía erótica, atopamos a composición “Mar da Lanzada”. Di así:

2 Antón Tovar, *Poesía en galego I (1962.1975)*. Santiago de Compostela, P.E.N. Clube de Galicia, 2005, (p. 293).

Mar lonxano da Lanzada,
 longos anos hai que falto da túa longa praia.
 Mar da Lanzada, meu mar.
 Pasóu o tempo e non volvín
 pasóu ó gallope unha gran dor
 i o meu cerebro caíu nas vagas outas e profundas
 da desesperanza.
 Mais hoxe xa vou san á carón da miña Tucha.
 Mar da Lanzada, meu mar,
 qué lonxe vas de mín
 nista tarde de outono á que lambe o sol.
 Ti estarás a bruar
 de eiquí pra aló,
 agallopando, erguéndote, fundíndote,
 verde tigre con milleiros de uñas,
 acido de escumas,
 águia solitaria,
 chaira longa,
 bosque inquedo.

Segundo o profesor Delfín Caseiro, coordinador de *Antón Tovar. Antoloxía poética* (Xerais, 2023) e autor de “Biografía da autenticidade atormentada e do conformismo” estudo incluído na recente escolma, *O vento no teu colo* é un “poemario amoroso, de reconciliación coa vida, quizais os versos máis luminosos da súa produción, expresados nos sentimentos cara á muller amada, Tucha, Antonia Mirayo Pérez, confidente e amparo do poeta entre 1968 e 2000, ano do seu pasamento”.

Antes de pechar este artigo necesariamente breve quixeramos deixar constancia de que no Grove coñece Antón Tovar a Manuel Lueiro Rey. Segundo parece foi Tovar quen o axudou a traducir ao galego “Agonía da lembranza (a Antonio Machado 1.966)” que, polo que parece, é o primeiro escrito na nosa lingua de Lueiro Rei. A tradución ao galego fíxose a petición de Alonso Montero que llo escoitara recitar, en castelán, nunha homenaxe a Machado, celebrada en Santiago o 24 de marzo de 1966. O poeta, o artífice de que este redacte en galego e o axudante de tradución; isto é, Lueiro, Tovar e Alonso eran, xa daquela, convencidos comunistas. O poema de Lueiro publicaríase en *Antonio Machado na nosa voz*, volume colectivo impreso polo Círculo de las Artes de Lugo en 1966³.

³ Para máis información sobre este tema pode consultarse *Manuel Lueiro Rey (1916-1990). A liberdade ferida*, Xerais, 2013, pp. 82-83.

